

Magdalena Woltanowska

Wystawa "Rzecz największa Polska" : (Druga Rzeczpospolita w latach 1918-1939)

Niepodległość i Pamięć 5/4 (13), 379-382

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Magdalena Woltanowska

Wystawa „Rzecz największa Polska” (Druga Rzeczpospolita w latach 1918-1939)

W osiemdziesięciolecie odzyskania przez Polskę niepodległości w Muzeum Niepodległości przygotowano wystawę opowiadającą o tym, jak jedno pokolenie Polaków usiłowało wykorzystać daną mu wielką historyczną szansę po ponad 120 latach niewoli.

Nasza wystawa mówi o krwawych zmaganiach związanych z walką o kształt granic, próbach likwidacji różnic międzyaborowych, usiłowaniach stworzenia jednolitego organizmu gospodarczego, oraz trudach zbudowania od podstaw nowoczesnych państwa.

Niszczona przez 6 lat wojen, niejednolita gospodarczo i cywilizacyjnie zafana Polska, musiała zmierzyć się z problemem modernizacji społecznej, technicznej i organizacyjnej. W ciągu 20 lat zrobiono bardzo wiele w niesprzyjającej sytuacji międzynarodowej, w czasach w większości złej koniunktury gospodarczej i nękających świat kryzysów. Najważniejsze zdarzenia, dokonania i niepowodzenia Polski odrodzonej są głównym tematem wystawy.

Pokazujemy też sprawy, których rozwiązać się wtedy nie udało, lub też tylko pracę nad nimi zapoczątkowano - okres dwudziestu lat w dziejach narodu - jest zdecydowanie zbyt krótki na odbudowę i przekształcenia w tak wielu dziedzinach życia.

Celem naszej wystawy jest kształtowanie kultury historycznej młodzieży, wzbudzenie szacunku do narodowej przeszłości, przybliżenie trudnego procesu tworzenia nowoczesnego państwa.

Zakres chronologiczny ekspozycji ograniczają dwa ważne fakty historyczne, których uzasadniać chyba nie trzeba - początki odbudowy państwa w listopadzie 1918 r. i wybuch II wojny światowej.

Wystawa rozmieszczona jest w czterech salach i łączącym je holu. Jej treść zaprezentowano w układzie chronologiczno-tematycznym.

W salach pierwszej i drugiej pokazujemy wybrane, ważne problemy pierwszych lat II Rzeczypospolitej. Główne zagadnienia eksponowane w tych salach to: tworzenie państwa, lokalne ośrodki władzy, pierwsze rządy, ich programy polityczne i społeczne, walka o granice zachodnie i północne - powstanie wielkopolskie, akcja wokół plebiscytu na Warmii, Mazurach i Powiślu, plebiscyt i trzy powstania śląskie 1919-1921 r. Kolejna grupa zagadnień to: walka zbrojna o kształt wschodnich granic Rzeczypospolitej - walki w Małopolsce Wschodniej,

wojna polsko-bolszewicka, sprawa Wilna, problem granicy polsko-czechosłowackiej - Śląsk Cieszyński, Spisz i Orawa, zniszczenia wojenne i odbudowa kraju. Następnie reforma walutowa Grabskiego, działalność Sejmu Ustawodawczego 1919-1922 r. i jego dokonania, konstytucja marcowa 1921 r.

Sala trzecia i czwarta pomieściły materiały składające się na bilans dokonań - dorobek Polski w różnych dziedzinach: polityki, gospodarki, oświaty, kultury, techniki, wojska oraz sprawy społeczne i narodowościowe.

Najważniejsze tematy w tej części wystawy w głównym zarysie to: zamach majowy 1926 r., rządy Józefa Piłsudskiego, niepowodzenia demokracji, partie i stronnictwa, Sejm i Senat II RP, konstytucja 1935 r., wojsko - szkoła obywatela - żołnierza i jego rola. Następnie ukazano wielki kryzys gospodarczy lat trzydziestych i jego skutki, narastanie nastrojów radykalnych, rola Śląska i Pomorza w życiu gospodarczym Polski, próby przezwyciężenia słabości gospodarczej - duma odrodzonej Polski, miasto z marzeń - Gdynia, „pochód gospodarczy” - początek budowy Centralnego Okręgu Przemysłowego. Kolejny blok tematyczny: chłopci najliczniejszą grupą ludności w Polsce międzywojennej, problem reformy rolnej, strajki i wystąpienia chłopskie lat trzydziestych, niepowodzenia polityki narodowościowej, mniejszości narodowe, społeczne i etniczne niepokoje, życie kulturalne i literackie, rozwój kultury masowej, oświata i nauka, młode pokolenie Polaków - pokolenie przyszłości.

Niestety, mało z poruszonych tu problemów mogliśmy w naszej ekspozycji, ze względu na ograniczoną powierzchnię, potraktować w sposób wyczerpujący. Większość z nich zasługuje zresztą na odrębne monograficzne wystawy.

W łączącym sale holu wystawiamy materiały dokumentacyjne składające się na portret zbiorowy Polaków okresu międzywojennego. W tej części głównie pomieszczono obiekty otrzymane w odpowiedzi na apel muzeum o sięgnięcie do domowych archiwów, rodzinnych albumów i współtworzenie z nami ekspozycji.

Na opublikowany w prasie w kwietniu-czerwcu 1998 r. apel o wzbogacenie wystawy rodzinnymi pamiątkami, dokumentami, fotografiami i przedmiotami wytworzonymi w latach międzywojennych zgłosiło się telefonicznie, listownie i osobiście sporo osób z całej Polski, które chciały przekazać muzeum, lub wypożyczyć posiadane materiały. Nie ze wszystkich propozycji, z różnych względów mogliśmy skorzystać. Wykaz osób, których pamiątki i dokumenty wzbogaciły ekspozycję zamieszczamy w informatorze wystawy.

Motywy, którymi nasi ofiarodawcy się kierowali, były różne. Była to chęć upamiętnienia pracowitego i ofiarnego życia rodziców, ich udziału w wydarzeniach tamtych czasów, przywiązanie oraz duma z tradycji narodowych i rodzinnych a także potrzeba, często u ludzi starszych, przekazania do zbiorów publicznych posiadanej dokumentacji w trosce o jej zachowanie. Ta społeczna aktywność i aprobatą utwierdziła nas w trafności podjętego tematu.

Wśród darowanych i wypożyczonych obiektów znajduje się najwięcej fotografii mieszkańców miast i wsi różnych zawodów, ich mieszkań i domów, uroczystości i rodzinnych świąt. Są wśród nich także fotografie wydarzeń ważnych w skali państwowej. Zdjęcia te mogą nieraz powiedzieć więcej niż długi i zawili tekst historyczny. Małe fotografie i rodzinne pamiątki - okruchy pamięci - przybliżają nam historię.

Spójrzmy jak wyglądały ulice ówczesnych miast i miasteczek, na ludzi często w odświętnych sytuacjach i pozach, na zmieniającą się z upływem czasu, ale ciągle biedną polską wieś, klasy szkolne, zdjęcia wojskowych, na tę całą zatrzymaną w pędzie historię, historię w ludzkim wymiarze.

Przygotowując wystawę skorzystaliśmy ze zbiorów przeszło 30 archiwów, agencji fotograficznych, muzeów i bibliotek w całej Polsce. Pozwoliło to nam pokazać Państwu portret II Rzeczypospolitej złożony z wielu dokumentów historycznych, afiszy, prasy, pocztówek, zdjęć i plakatów.

Wystawiamy plakaty z okresu walk o granice w latach 1918-1921, m.in. obu walczących stron z wojny polsko-bolszewickiej i w obronie polskiego Śląska, towarzyszące powstaniom i akcji plebiscytowej autorstwa znakomitych ówczesnych artystów, m.in. Kamila Mackiewicza, Bogdana Nowakowskiego, Felicjana Kowarskiego, Edwarda Bartłomiejczyka, Stanisława Siestrzeńcewicz. Niektórzy z twórców plakatów byli sami bezpośrednio zaangażowani w działania wojenne. W dalszej części wystawy prezentujemy interesujące plastycznie plakaty reklamowe i krajobrazowe: Stefana Norblina, Władysława Jarockiego, Konstantego Sopoćki czy Kazimierza Sichulskiego.

Ważne tworzywo naszej ekspozycji stanowią też mapy, diagramy, nagrania dźwiękowe i audiowizualne. Na wystawie można usłyszeć głosy: Józefa Piłsudskiego, Stefana Żeromskiego, Mieczysława Niedziałkowskiego, fragmenty dramatycznych przemówień Józefa Becka z maja i Stefana Starzyńskiego z września 1939 roku. Nie zabrakło też elementów umundurowania, broni, oporządzenia wojskowego, odznak, odznaczeń i medali.

Chętnie posługujemy się językiem sztuki. Na uwagę zasługuje malarstwo i grafika wybitnych polskich twórców - animatorów naszej zbiorowej historycznej wyobraźni - Jacka Malczewskiego, Artura Grottgera, Jana Styki, Wojciecha Koszaka, Stanisława Bagieńskiego, Leona Wróblewskiego, Stanisława Lentza - współczesnych ludziom i wydarzeniom, które przedstawiali na swoich obrazach i rysunkach. Lata trzydzieste przybliży nam grafika Władysława Zakrzewskiego, Tadeusza Cieśliewskiego, Stanisława Osostowicza, Marii Hiszpańskiej-Neumann, Zdzisława Czermańskiego.

Specjalne miejsce na wystawie zajmuje twórczość Rafała Malczewskiego. „Plakatowe”, jak je określają historycy sztuki, obrazy Malczewskiego były wynikiem sześciomiesięcznej w 1938 r. wędrowki malarza po Centralnym Okręgu Przemysłowym. Wykonane „na zamówienie nowej tworzącej się rzeczywistości polskiego przemysłu” gloryfikowały, podobnie jak w literaturze wydana w 1939 r. *Sztafeta* Melchiora Wańkowicza, osiągnięcia współczesnej Polski.

Chciałabym też zwrócić uwagę widzów na teksty towarzyszące wystawie autorstwa m.in. Józefa Piłsudskiego, Stefana Żeromskiego, Andrzeja Struga, Melchiora Wańkowicza, Marii Dąbrowskiej, Zofii Nałkowskiej, Juliusza Kadena-Bandrowskiego czy Eugeniusza Kwiatkowskiego. Pochodzą one z notatników polowych, dzienników, pamiętników, relacji, dokumentów, publicystyki tego okresu oraz współczesnych wydarzeniom dzieł literackich. Zapiski, spostrzeżenia, apele, opisy, mądre, wyważone refleksje oddają atmosferę, wzruszenie, obywatelską troskę, koloryt tamtych czasów „powstania Polski” i budowy jej zrębów. Są dopełnieniem i pogłębieniem umieszczonej na wystawie ikonografii. Te teksty są

jak zwolnione kadry filmu - do dziś wiele z nich, znając ciąg dalszy historii, czyta się ze ściśniętym gardłem.

W tym miejscu kolegom z instytucji, w których prowadziliśmy kwerendy a następnie wypożyczyliśmy eksponaty, a także wszystkim osobom, które przekazały, lub udostępniły na wystawę swoje zbiory składam w imieniu całego zespołu najserdeczniejsze podziękowania.

Dziękuję też moim kolegom z Muzeum Niepodległości współtworzącym wystawę za współpracę, cenne uwagi i wiarę w sens naszej pracy.

Na koniec informacja - ekspozycji o II Rzeczypospolitej towarzyszą lekcje muzealne, promocje książek historycznych, projekcje filmów dokumentalnych i fabularnych, oraz cykl wykładów „Autorytety osobowe II Rzeczypospolitej”, podczas których znani historycy zaprezentują sylwetki i dorobek polityków, wojskowych, duchownych, literatów, ludzi kultury, szczególnie zasłużonych dla Polski tamtych lat.